

Datum 2021-03-23

Dnr Forte 2021-00003

Dnr Finansdepartementet Fi2020/03418

Remissyttrande: En gemensam angelägenhet. Jämlikhetskommissionens betänkande, SOU 2020:46

Forskningsrådet för Hälsa, arbetsliv och välfärd, Forte, har erhållit Jämlikhetskommissionens betänkande En gemensam angelägenhet, SOU 2020:46, för yttrande.

Sammanfattning

- Mot bakgrund av ökande ojämlikhet i många samhällen och hur detta påverkar möjligheten att uppnå målen i Agenda 2030, välkomnar Forte den gedigna genomlysning av problemområdet som lämnas i utredningen.
- Forte välkomnar att Jämlikhetskommissionen lyfter fram vikten av att analysera hur ojämlikhet uppstår, reproduceras och förändras som en dynamisk process av interagerande mekanismer. I ett livsloppsperspektiv blir ojämlika utfall en begränsande eller möjliggörande förutsättning för kommande skeden.
- Den välgrundade genomgången av olika samhällssektorer ur ett ojämlikhetsperspektiv visar att det finns mycket kunskap, samtidigt som utredningen pekar på fortsatt angelägna kunskapsbehov inom vissa områden. Forte delar denna bild, och vi hänvisar till de prioriterade frågor och områden som vi lyfte i vårt inspel till den forsknings- och innovationspolitiska propositionen 2020.
- Forte instämmer helt i utredningens förslag att undersöka behov av att komplettera dataregister för vissa områden. Bristande tillgång till registerdata utgör fortfarande en flaskhals för forskningen och för möjligheten att följa upp och utvärdera effekter av olika insatser.
- Forte delar utredningens slutsats att det behövs en infrastruktur som stöder kunskapsöverföring och dialog mellan politiker, profession och akademi. Vi menar dock att den föreslagna nationella analysmyndigheten, som i sig är ett bra förslag, bör kompletteras med plattformar på regional och lokal nivå, samt satsningar på policylabs som ger möjlighet för nytänkande policyutveckling.

Utgångspunkter för synen på ojämlikhet

Tendensen till ökande ojämlikhet inom många länder har gjort frågor om ojämlikhetens grunder särskilt aktuella. Idag måste dessa frågor även ses i ljuset av Sveriges riksdagsbundna mål för genomförande av Agenda 2030, vilket ska präglas av agendans princip att ingen ska lämnas utanför. Forte välkomnar därför en utredning som ger en gedigen genomlysning av ojämlikhetsproblem inom en rad centrala livsområden. Vi delar

betänkandets uppfattning att det är nödvändigt med en komplex förståelse av jämlikhet för att kunna möta de samhällsutmaningar som ojämlikhet medför.

Jämlikhetskommissionen diskuterar olika förklaringsmodeller, men lyfter särskilt fram behovet av analyser som beaktar hur ojämlikhet uppstår genom dynamiska mekanismer som även interagerar. Det innebär till exempel att förhållandet mellan förutsättningar och utfall antas vara en del i en fortgående process där ett utfall i nästa skede kommer att utgöra en förutsättning som i sin tur leder till nya utfall. Tanken att det är viktigt med ett livsloppsperspektiv för att förstå hur ojämlikheter uppstår, reproduceras och förändras är högst relevant för ökad kunskap inom Fortes ansvarsområden. Fortes inspel till den forsknings- och innovationspolitiska propositionen 2020 bygger på liknande utgångspunkter.

Lägesbeskrivning

Utredningen presenterar en bild av tillståndet och utvecklingen inom olika områden i Sverige relaterat till internationella utblickar. Lägesbeskrivningen är väl underbyggd och de omfattande referenserna visar att frågor relaterade till ojämlikhet är ett relativt väl beforskat område. Det är dock en bild som förändras kontinuerligt och vi behöver därför forskning som ger oss aktuell och framåtblickande kunskap för att hantera och förebygga utmaningar till följd av den snabba utvecklingen i samhället. I Fortes inspel till den forsknings- och innovationspolitiska propositionen 2020, pekar vi också på fortsatta angelägna kunskapsbehov vad gäller hälsa, uppväxtvillkor och åldrande, arbetsliv och integration, samt tillgång till hälso- och välfärdstjänster ur ett jämlikhetsperspektiv.

När det gäller de överväganden och förslag som utredningen lämnar väljer Forte att yttra sig över ett par institutionella frågor med koppling till forskningspolitik.

Komplettera dataregister

Sverige har generellt god tillgång till registerdata för forskning och analys som kan bidra med kunskap för att möta samhällsutmaningar, även när det gäller frågor om ojämlikhet. Det finns dock områden som av olika anledningar är mindre väl försedda, och utredningen pekar bland annat på barnhälsa och arbetsmiljö. Forte instämmer i utredningens behovsanalys, och tillstyrker förslag om att vidare utreda hur kompletterande dataregister kan skapas. I vårt inspel till forsknings- och innovationspropositionen 2020 pekade vi på att tillgång till registerdata fortfarande utgör en flaskhals för forskningen, i synnerhet när data om inkomster och sociala förhållanden ska kopplas till uppgifter om hälsa och vård. Vidare lyfte vi fram att avsaknaden av samlade och tillgängliggjorda data på kommunal och regional nivå försvårar att följa upp och utvärdera olika former av interventioner (Jfr SOU 2017:47, sid. 274–281).

Analysfunktion som stöd för beslutsfattande i kommuner och regioner

Evidensbaserad politik och praktik har setts som en väg för utveckling, där kunskap genererad av forskning kommer till nytta. Det finns ingen generell modell för hur detta ska komma till stånd, något som tydligt framkom vid den internationella konferensen Evidence for Policymakers som hölls i Haag i december 2020. Här gavs en rad exempel

på lösningar i olika länder (några lyfts även fram av Jämlikhetskommissionen) med diskussioner kring vad som fungerar på internationell, nationell och regional nivå.

Att förutsättningarna varierar mellan olika politikområden är något som märks också i Sverige. Inom vissa områden finns redan institutionaliserade former för kunskapsöverföring och dialog mellan politiker, profession och akademi, medan andra områden saknar sådana plattformar. Forte välkomnar därför särskilt att utredningen uppmärksammar behovet av att utveckla en infrastruktur för evidensbaserad politik och praktik inom området sociala investeringar. Att inrätta en analysmyndighet på nationell nivå med den inriktning som beskrivs (s.918–919) är ett mycket bra förslag som Forte stödjer. Samtidigt menar vi att förslaget inte löser hela problemet. En sådan funktion behöver kompletteras med strukturer på regional och lokal nivå, kanske regionala kompetenscentra, som länkar för kunskapsöverföring. Vidare borde policylabs inrättas för att ge möjlighet till nytänkande kring policyutveckling genom att i en ”testmiljö” undersöka betydelsen och följderna av insatser som grundas i forskningsbaserad kunskap. Modeller för detta finns att utgå ifrån i flera länder. I Sverige har Vinnova erbjudit bidrag för ”Smart policyutveckling”.

En annan modell för ökat nyttiggörande av forskning inom det sociala området är det nationella tioåriga forskningsprogrammet som Forte driver sedan 2017. Ett viktigt syfte är att bidra till kunskapsuppbyggnad inom socialtjänsten genom att i samverkan identifiera och prioritera angelägna kunskapsbehov och främja samverkan mellan akademi och praktiker/brukare i hela forskningsprocessen.

I detta ärende har ställföreträdande generaldirektör Mats Nilsson beslutat efter föredragning av forskningssekreterare Inger Jonsson, och i samråd med forskningssekreterarna Andreas Björke och Tove Hammarberg.

Mats Nilsson
Ställföreträdande generaldirektör